

สัตว์ในป่าชายเลน

นำเสนอเมื่อ : 24 ส.ค. 2551

สัตว์ที่อาศัยอยู่ตามพื้นป่าโดยอาศัยคืบคลานหรือเกาะหรือขุดรูอยู่ตามพื้นดิน รวมทั้งพวกที่อยู่ในน้ำ จะต้องมีการปรับตัวอย่างมากเพื่อการอยู่อาศัย เนื่องจากต้องประสบกับสภาวะต่างๆที่เปลี่ยนแปลงอยู่เป็นประจำหรือต้องอยู่ในสภาพไม่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตโดยทั่วไป เช่น สภาวะที่ทำให้มีการสูญเสียน้ำออกจากลำตัวและสภาพอุณหภูมิสูง สภาพที่มีปริมาณออกซิเจนค่อนข้างต่ำของดินเลน และการเปลี่ยนแปลงความเค็มของน้ำ สภาพแวดล้อมทางทะเล

ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยสัตว์น้ำและสัตว์บกนานาชนิด นับตั้งแต่สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังชั้นต่ำ ตั้งแต่ ฟองน้ำ ซีเลนเตอเรท หนอนตัวแบน หนอนปล่องหอย หมีก กุ้ง กั้ง ปู ตลอดจนสัตว์มีกระดูกสันหลังจำพวก ปลา สัตว์เลื้อยคลาน นก และ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ต่างๆเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีความสำคัญ ทางเศรษฐกิจ และมีความสำคัญต่อ ระบบนิเวศทะเล เป็นอย่างยิ่ง

หนอนริบบิ้น (Ribbon worm)

ลำตัวแบนเรียวยาวคล้ายคลึงกับหนอนตัวแบน ร่างกายไม่มีปล้อง มีท่อทางเดินอาหารครบจากปากสู่ทวารหนัก และมีวงที่ยึดหดได้ทางด้านหน้า ลำตัวสีแดงเพราะมีระบบหมุนเวียนโลหิตฝังตัวอาศัยอยู่ในดินโคลนบริเวณป่าชายเลน

แม่เพรียง (Polychaete Worm)

หนอนปล้องที่อาศัยอยู่ตามพื้นป่าชายเลนมีระยางค์เป็นคู่ช่วยในการว่ายน้ำ ในช่วงฤดูหนาวที่น้ำทะเลขึ้นสูง แม่เพรียงจะว่ายน้ำออกมาที่ผิวทะเลเพื่อผสมพันธุ์ โดยตัวผู้และตัวเมียปล่อยเซลล์สืบพันธุ์จำนวนมากออกไปผสมกันในน้ำทะเลได้ตัวอ่อนที่ดำรงชีวิตเป็นแพลงก์ตอนชั่วคราว ส่วนพ่อแม่พันธุ์มักถูกปลาทะเลจับกินเป็นอาหาร

ปูเปี้ยวก้ามขาว (Uca perplexa)

บริเวณชายหาดโคลนปนทราย ริมน้ำป่าชายเลน จะเป็นที่อยู่อาศัยของปูเปี้ยวหรือปูก้ามดาบ ซึ่งมีก้ามข้างหนึ่งขนาดใหญ่ไซ้บอกพัดแสดงความเป็นเจ้าของอาณาเขตของตน ตามปกติปูก้ามดาบจะขุดรู

และออกมาจากรูหาอาหารช่วงเวลาน้ำลง และฝังตัวอยู่ในรูเมื่อน้ำทะเลขึ้น

ปูเบี้ยวปากคืบ (*Uca forcipata*)

ปูก้ามดาบอีกชนิดหนึ่ง มีกระดองสีดำก้ามสีน้ำตาลอมม่วง ชอบอาศัยอยู่ตามพื้นที่เป็นดินโคลน แยกจากกลุ่มของปูเบี้ยวก้ามขาว ทั้งนี้เป็นการลดการแก่งแย่งแข่งขันระหว่างปูประเภทเดียวกัน

ปูเบี้ยวขาแดง (*Uca tetragonon*)

ปูก้ามดาบชนิดที่มีกระดองสีฟ้าแต้มด้วยจุดดำ ตรงมุมกระดองมีสีเหลือง ขาเดินมีสีส้มแดง ตัวเมียมีก้ามขนาดเล็กทั้งสองข้างเช่นเดียวกับปูก้ามดาบทั่วไป พบอาศัยอยู่ตามหาดโคลนใกล้แนวป่าชายเลนทางฝั่งทะเลอันดามัน

ปูแสมก้ามแดง (*Chiromanthes eumolpe*)

ปูแสมขนาดกลาง กระดองกว้างประมาณ 2.5 เซนติเมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยม ก้ามสีแดงขูดรูอาศัยอยู่ตามพื้นป่าชายเลนหรือริมคันนาน้ำเค็ม กินเศษอินทรีย์ต่างๆ เป็นอาหาร พบชุกชุมและมีการแพร่กระจายทั่วไป

ปูแสม หรือปูเค็ม (*Sesarma mederi*)

กระดองเป็นรูปสี่เหลี่ยม ปกคลุมด้วยขนสั้นก้ามขนาดใหญ่แข็งแรงสีบานเย็นอมม่วง ขูดรูอาศัยอยู่ตามพื้นป่าชายเลนที่เป็นดินโคลน กินเศษอินทรีย์และใบไม้ที่เน่าเปื่อยเป็นอาหาร ปูชนิดนี้เองที่ถูกจับนำมาต้องเป็นปูเค็ม

ปูแสมก้ามยาว (*Metaplex elegans*)

ปูแสมชนิดหนึ่งที่มีรูปร่างคล้ายคลึงกับปูก้ามดาบ โดยมีก้ามขนาดยาวใหญ่ ส่วนขาเดินเรียวยาวเล็ก ขูดรูอาศัยอยู่ตามหาดโคลนริมแนวป่าชายเลนปะปนกับปูก้ามดาบกระดองมีความกว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร ก้ามมีสีส้มแดง

ปูทะเล (*Scylla serrata*)

ปูขนาดใหญ่ เมื่อโตเต็มที่จะมีน้ำหนักมากกว่าครึ่งกิโลกรัม กระดองพื้นผิวเรียบ เมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์ ตัวผู้จะอุ้มตัวเมียไว้รอบจนกว่าตัวเมียจะลอกคราบแล้วจึงผสมพันธุ์ไข่ที่ได้รับการปฏิสนธิแล้วจะถูกปล่อยออกมา
มาอุ้งไว้ที่หน้าท้องจนกระทั่งฟักออกไปเป็นตัวอ่อน ดำรงชีวิตเป็นแพลงก์ตอนชั่วคราว

กั้งเคย (Acetes)

คริสต์เตเขียนขนาดเล็กรูปร่างคล้ายกั้ง แต่ดำรงชีวิตอยู่ใกล้ผิวทะเลโดยไม่จมลงคลานตามพื้นอย่างกั้งทั่วไป ขนาดยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร เปลือกบางและนิ่ม อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงตามชายทะเลและลำคลองบริเวณป่าชายเลน

กั้งกุลาดำ (Penaeus monodon)

กั้งทะเลขนาดค่อนข้างใหญ่ ความยาวลำตัวประมาณ 20 เซนติเมตร ลำตัวสีน้ำตาลอมม่วงเข้มและมีลายขวางเป็นปล้อง อาศัยอยู่ตามพื้นทะเลริมชายฝั่งและป่าชายเลนปัจจุบันมีการทำฟาร์มเพาะเลี้ยงกันอย่างแพร่หลาย

กั้งแซบวัย (Penaeus merguensis)

กั้งทะเลขนาดค่อนข้างใหญ่ใกล้เคียงกับกั้งกุลาดำ เปลือกหุ้มตัวมีสีเหลืองนวลบนกรมีพื้น 5-8 ซี ด้านล่างมี 2-5 ซี อาศัยอยู่ตามพื้นทะเลที่เป็นดินโคลนริมชายฝั่งและลำคลองในป่าชายเลน

แม่หอบ (Thalassina anomala)

แม่หอบเป็นคริสต์เตเขียนลักษณะคล้ายคลึงกับกั้งแต่ส่วนท้องมีขนาดใหญ่ และสามารถอาศัยอยู่บนบกได้นาน ลำตัวเรียวยาว ขาเดินคู่แรกเป็นก้ามหนีบ ส่วนท้องแบ่งออกเป็นปล้อง แม่หอบขุดรูอาศัยอยู่ตามพื้นป่าชายเลนโดยขุดดินขึ้นมากองทับถมกันเป็นเนินสูง และอาศัยอยู่ตามใต้กองดินนั้น พบเฉพาะป่าชายเลนทางภาคใต้

กั้งตึกแตน (Oratosquilla nepa)

กั้งตึกแตนขนาดกลาง ความยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ลำตัวค่อนข้างแบน ด้านบนมีสันเรียงตัวตามความยาว 8 เส้น ส่วนท้องปล้องที่ 2 และ 5 มีแถบคาดสีดำตามขวาง

ตัวเมียที่ผ่านการผสมแล้วจะปล่อยไข่ออกมาอู้งไว้จนกว่าจะฟักเป็นตัวอ่อน

แมงดาถ้วย (Carcinoscorpius rotundicauda)

สัตว์มีขาเป็นข้อปล้องที่อาศัยอยู่ในทะเล ส่วนหัวเชื่อมรวมกับอกเป็นรูปเกือบกลม ส่วนท้องมีหนามบริเวณขอบข้างละ 6 คู่ หางค่อนข้างกลมและไม่มีหนาม อาศัยอยู่ตามพื้นทะเลที่เป็นดินโคลน วางไข่ตามริมตลิ่งบริเวณป่าชายเลน แมงดาชนิดนี้บางตัวอาจจะเป็นพิษจึงควรระมัดระวังในการรับประทานไข่แมงดาหางกลมโดยเฉพาะช่วงเดือน ธันวาคม-มีนาคม

หอยขี้นก (Cerithidea)

หอยกาบเดี่ยวขนาดเล็กยาวประมาณ 4 เซนติเมตร เปลือกเว้าเป็นเกลียวรูปเจดีย์ พบเกาะอยู่ตามรากต้นไม้โกงกาง หรือคลื่นอยู่ตามพื้นป่า เมื่อหอยเหล่านี้ตายลงเปลือกจะเป็นที่อยู่อาศัยของลูกปูเสฉวนขนาดเล็ก

ปลาตีน (Boleophthalmus)

ปลาที่ปรับตัวทางโครงสร้างและสรีระหลายอย่างจนสามารถอาศัยอยู่บนบกได้เป็นเวลานาน ปลาตีนมีอยู่หลายชนิดและขนาดแตกต่างกัน หัวขนาดใหญ่ ตาโตลำตัวเรียวยาวเล็กลงไปทางหาง ครีบอกแผ่ขยายใหญ่ใช้คลานขณะอยู่บนบกได้ดี ปลาตีนกินกุ้ง ปู และหนอนตามหาดโคลนเป็นอาหาร

ปลานวลจันทร์ทะเล (Chanos chanos)

ปลาทะเลที่สามารถอาศัยอยู่ในน้ำกร่อยได้ ลำตัวแบนด้านข้างเรียวยาว เกล็ดสีเงินเมื่อโตเต็มที่มีความยาวถึง 1 เมตร ครีบหางค่อนข้างใหญ่ มักอยู่รวมกันเป็นฝูงหากินใกล้ชายฝั่งที่เป็นดินโคลน มักพบอยู่ตามลำคลองในป่าชายเลนทั่วไป

ปลากะพงขาว (Lates calcarifer)

ปลากะพงขนาดค่อนข้างใหญ่ เมื่อโตเต็มที่มีความยาวถึง 1 เมตร เกล็ดลำตัวเป็นสีเงิน ส่วนหัวเล็กงอนลงเล็กน้อย อาศัยอยู่ตามลำคลองในป่าชายเลนและริมฝั่งทะเลทั่วไป นับเป็นปลาเศรษฐกิจที่สำคัญ ปัจจุบันมีการเพาะเลี้ยงกันอย่างแพร่หลาย

ปลากะพงตาแมว (Lutianus)

ลำตัวค่อนข้างสั้น ตาอยู่ค่อนข้างสูงไปทางหัวขนาดยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เกล็ดข้างตัวมีสีน้ำตาลอมเทา เส้นข้างลำตัวปรากฏเด่นชัด หากินอยู่ใกล้พื้นทะเลริมชายฝั่งและล่าคล่องในป่าชายเลน

ปลาข้างตะเกา (Therapon jarbua)

ปลาขนาดยาวประมาณ 15 เซนติเมตร ลำตัวสีเงินคาดด้วยแถบสีดำตามความยาวปลาชนิดนี้เป็นปลาที่สามารถอาศัยอยู่ทั้งในน้ำค่อนข้างจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม กินอาหารไม่เลือก มักอาศัยอยู่ตามชายฝั่งทั่วไปบริเวณป่าชายเลนและปากแม่น้ำ

ปลาตะกรับจุด หรือปลากะทะ (Scatophagus argus)

ลำตัวแบนบางทางด้านข้างคล้ายปลาผีเสื้อปากเล็ก ลำตัวและครีบมีจุดสีน้ำตาลกระจายทั่วไป มักอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง โดยเฉพาะตัวขนาดเล็กมักว่ายอยู่ตามผิวน้ำ บริเวณลำคลองของป่าชายเลน

ปลากะรังปากแม่น้ำ (Epinephelus tauvina)

ปลากะรังหรือปลาเก๋าขนาดใหญ่ เมื่อโตเต็มที่มีความยาวถึง 80 เซนติเมตร ปากกว้าง สามารถยุบกินเหยื่อเข้าไปทั้งตัวซึ่งโตแก่ปลาขนาดเล็กกว่า พบอาศัยอยู่บริเวณปากแม่น้ำหรือตามลำคลองของป่าชายเลน จัดเป็นปลาเศรษฐกิจที่สำคัญเช่นเดียวกับปลากะพงขาว

ปลามอไซ (Apogon)

ลำตัวสั้นมากและแบนทางด้านข้าง ครีบหลังมี 2 อันเด่นชัด ปากค่อนข้างกว้างและเฉียงลงขนาดความยาวตัวประมาณ 5 เซนติเมตร ครีบท้องอยู่ตรงตำแหน่งอก ชอบอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงริมชายฝั่งทะเลและล่าคล่องในป่าชายเลน

ปลาจรวด (Johnius)

ปลาขนาดยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ลำตัวแบนทางด้านข้าง

เกล็ดมีสีเทาอมดำซึ่งแตกต่างจากปลาจรวดชนิดอื่น โดยทั่วไปซึ่งมักมีสีเงินอมเหลือง พบอาศัยอยู่ใกล้ชายฝั่งและลำคลองในป่าชายเลน โดยหากินใกล้พื้นทะเล

ปลาฉีก หรือผีเสื้อเงิน (Monodactylus argenteus)

ลำตัวป้อมสั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยม ครีบหลังและครีบทวารยื่นยาว ผิวลำตัวสีเงินเหลือบเป็นประกาย ครีบหลังสีเหลืองมีลายคาดตามขวางผ่านตาและบริเวณขอบแผ่นปิดเหงือก มักพบบริเวณแหล่งน้ำกร่อย ปากแม่น้ำ และป่าชายเลน

ปลาสลิดทะเลจุดขาว (Siganus oramin)

ลำตัวแบนทางด้านข้าง ขนาดความยาวประมาณ 15-20 เซนติเมตร พื้นลำตัวสีเหลืองอมน้ำตาล แต้มด้วยจุดขาวทั่วตัว มักว่ายน้ำรวมกันเป็นฝูงเล็ก ๆ หากินใกล้พื้นทะเลบริเวณชายฝั่งและปากแม่น้ำซึ่งเป็นป่าชายเลน

ปลาเห็ดโคน (Sillago maculata)

ลำตัวค่อนข้างกลมเรียวยาว ขนาดประมาณ 15 เซนติเมตร ปากยาวแหลม เกล็ดหุ้มลำตัวสีเงินเป็นประกาย อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูง หากินตามพื้นทะเลที่เป็นโคลนริมชายฝั่งและปากแม่น้ำ

ปลาดอกหมาก (Gerres filamentosus)

ปลาขนาดยาวประมาณ 12 เซนติเมตร ลำตัวป้อมสั้น เกล็ดหุ้มตัวสีเงินเป็นประกาย ก้านครีบหลังอันแรกเป็นสายยาว มักอาศัยอยู่เป็นฝูงขนาดย่อมบริเวณปากแม่น้ำและลำคลองในป่าชายเลน

ปลาดุกทะเล (Plotosus anguillaris)

ปลาดุกขนาดกลาง มีลำตัวเรียวยาว ด้านหน้าปากมีหนวด 4 คู่ ลำตัวมีคาดสีดำสลับขาวตลอดความยาว ด้านท้องสีขาว ขอบอยู่รวมกันเป็นฝูงขนาดใหญ่ หากินอยู่ตามพื้นที่เป็นดินโคลนริมชายฝั่งและปากแม่น้ำ

นกยาง (Egretta)

นกยางเป็นนกที่มีขายาว ปากยาวขนลำตัวส่วนใหญ่สีขาว มีอยู่หลายชนิด ที่พบเห็นได้ทั่วไปได้แก่ นกยางเปีย นกยางทะเล นกยางโทน นกเหล่านี้มักอาศัยอยู่ตามป่าชายเลนหรือบึง ไกลแหล่งน้ำ กินกุ้ง ปู หอย ปลาเป็นอาหาร ทำรังอยู่บนต้นไม้ ด้วยกิ่งไม้แห้ง

นกแขวก (*Nycticorax nycticorax*)

นกในวงศ์นกยางที่ชนบริเวณหลังสีเขียวบริเวณปีกสีเทา ตัวที่ยังโตไม่เต็มวัยมีขนสีน้ำตาลแต้มด้วยลายขีดสีขาว นกแขวกอาศัยอยู่ตามป่าชายเลนหรือหนองบึง มักออกหากินในเวลากลางคืน ทำรังด้วยกิ่งไม้แห้งสานกันอย่างหยาบๆ

ลิงแสม (*Macaca irus*)

ลิงแสมมีชื่อเรียกตามพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนคือ ต้นแสม เพราะตามธรรมชาติของลิงชนิดนี้ชอบอาศัยอยู่ตามป่าแสม-ป่าโกงกาง ขนลำตัวมีสีน้ำตาล หางยาว ชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง เวลาไหนทะเลลดลง ลิงเหล่านี้จะลงมาจับปูตามพื้นป่าเป็นอาหารปัจจุบันเผ่าพันธุ์ของลิงแสมได้เข้ามาครอบครองพื้นที่ตามแหล่งท่องเที่ยว เพราะได้รับอาหารโดยไม่ต้องดิ้นรนต่อสู้ตามธรรมชาติ

(ที่มา: สนิท อักษรแก้ว, 2541)